

Одним з методів оптимізації інвестиційних проектів може бути процес управління на основі використання сітьових методів планування. Ці методи порівняно з іншими володіють великою кількістю суттєвих переваг. Обмеження економіко-математичної моделі оптимального управління інвестиційним проектом повинні враховувати максимально допустимі терміни реалізації робіт.

Література

1. Ефремов В.С. Стратегия бизнеса: Концепции и методы планирования. – М.: Финпресс, 1998. – 192 с.
2. Данько М. Інноваційний потенціал у промисловості України // Економіст. – 1999. – № 10. – С. 26 – 32.
3. Кадочников С.М. Прямые зарубежные инвестиции: микроэкономический анализ эффектов благосостояния. – М.: Экономическая школа. – 2002. – 272 с.
4. Дамодаран А. Инвестиционная оценка. Инструменты и техника оценки любых активов. – М.: Вильямс, 2003. – 1342 с.
5. Амоша А.И., Ильяшов М.А., Байсаров Л.В. Реализация концептуальных положений доктрины инвестирования предприятий угольной промышленности // Уголь Украины. – № 17. – 2001. – С. 9-13.
6. Фомин П.А., Хохлов В.В. Оценка эффективности использования финансов предприятий в условиях рыночной экономики. – М.: Высшая школа, 2002. – 212 с.
7. Осадчук Н.В. Управління високоліквідними оборотними коштами підприємства, як фактор підвищення ефективності виробництва. – Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції "Теорія і практика сучасної економіки". – Черкаси, 2003. – С. 110 – 113.
8. Забарная Э.Н., Харичков С.К. Инновационно-инвестиционная система: методология формирования и развития. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2002. – 140 с.
9. Фольмут, Хильмар Й. Инструменты контролинга от А до Я / Пер. с нем. Под ред. Лукашевича М.Л., Тихоновской Е.Н. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 288 с.
10. Коноховский П.В. Математические методы исследования операций в экономике. – СПб.: Питер, 2002. – 208 с.
11. Ашманов С.А. Тихонов А.В. Теория оптимизации в задачах и упражнениях. – М.: Дело, 1991. – 311 с.

УДК 330.341

М.О. Катречко

ДЕЯКІ ФІНАНСОВІ ВАЖЕЛІ ПОДАЛЬШОГО ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Поступовий розвиток світової економіки призводить до неминучих інтеграційних процесів між країнами світу. Формування в Україні ринкової економіки передбачає активну участь країни в цих процесах, що в свою чергу змушує замислитися над тим, які повинні бути реформи в Україні, тим більше у її фінансовому та банківському секторах. Особливо тоді, коли майже більшість країн світу вже вступили до Світової Організації Торгівлі (СОТ), тобто діють за одними правилами. Це означає, що держави, які не є членами СОТ, змушені дотримуватися вимог цієї організації, не маючи можливостей для захисту своїх інтересів. Вступ України до СОТ надасть їй ряд переваг: стійкість законодавчого поля, захист національних виробників на національних ринках, торгівля українських виробників на ринках країн світу (148 ринків). Вступ України до СОТ – інструмент інтеграції у глобальні економічні процеси, у тому числі до ЄС та стимул до реформування національної економіки на принципах лібералізації й відкритості ринку.

Проблемі вступу України до СОТ приділяють увагу багато вчених – С. Кваша, О. Лука, О. Богорощ, Л. Борщ, І. Хаджинов, І. Майорова, О. Покрещук, М. Марченко, А. Шпірко, Л. Смахтіна, Ю. Макогон, М. Янковський та інші. Та попри численні публікації у вітчизняній та зарубіжній літературі ця проблема ще далека від розв'язання. Деякі вчені навіть вважають, що через недосконалість механізму функціонування СОТ очікування від вступу до неї можуть виявитися перебільшеними, а переваги від вступу – недосяжними або взагалі сумнівними [4, с. 27]. Однак гальмування цих процесів на даному етапі може привести до торговельно-економічної кризи у відносинах із стратегічними партнерами України – країнами Західної, Східної та Центральної Європи. Дослідник інтеграції України до СОТ Л.Яремко вважає, що вплив глобальних економічних процесів на національну економіку є надзвичайно актуальним, і розв'язання цієї проблеми для України має суто практичне значення [5, с. 45]. Але

приєднання до СОТ, за думкою С.Тігіпко, створює для України й деякі ризики, а в окремих секторах економіки (агропромисловий, гірничо-металургійний) можливі навіть певні втрати [3, с. 5]. Такої ж точки зору дотримується і Г. Неверов, вважаючи, що окремі галузі та підприємства, виробляючи конкурентоздатну продукцію, отримують переваги одразу, але більшість випробовуватимуть певні труднощі, частина загине у гострій конкуренції із закордонними друзями, інші будуть йти до успіху століттями [1, с. 10].

Таким чином, аналізуючи точки зору авторів зазначених публікацій щодо вступу України до СОТ, можна зробити висновок, що сьогодні питання не в тому, вступати чи не вступати до СОТ, важливіше з'ясувати, а можливо й передбачити переваги та недоліки від вступу України до СОТ.

Актуальність дослідження та наявність великої кількості нерозв'язаних теоретичних та практичних проблем, що стосуються розвитку економіки України інноваційно-інвестиційним шляхом, обумовили мету даної роботи: теоретичне обґрунтування більш повної переорієнтації вітчизняної економіки у напрямку її подальшого розвитку.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано і вирішено наступне завдання: проаналізувати стан розвитку і передумови активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в національній економіці.

Процес входження до СОТ дуже тривалий і складний та передбачає низку етапів. Зараз Україна перебуває на завершальному етапі, на якому мають бути визначені строки вступу до цієї організації. Для цього дуже багато зроблено, зокрема, підписано 23 двосторонні угоди з доступу на ринки товарів та послуг з країнами-членами Робочої групи (Польщею, Грузією, Угорщиною, ЄС, Словаччиною, Словенією, Латвією, Естонією, Чехією, Болгарією, Бразилією, Кубою, Канадою, Ізраїлем, Індією, Мексикою, Малайзією, Уругваєм, Тайландом, Новою Зеландією, Південною Кореєю, Парагваєм, Швейцарією); прийнято понад 100 законів, у тому числі з інтелектуальної власності, антидемпінгових та компенсаційних заходів; з 1 січня 2004 р. набули чинності цивільний, господарський та митний кодекси.

Цінність входження до СОТ ще й в тому, що від цього членства залежить імовірність інтеграції України до інших міжнародних організацій, зокрема до ЄС. Послідовна практична реалізація деяких фінансових заходів відповідає певним етапам розгортання інтеграційних процесів. Тож обов'язковими фінансовими заходами забезпечення інтеграції України до СОТ є: розробка та негайне прийняття галузевої політики України, яка б у свою чергу була базою для захисту вітчизняних виробників та заохочення конкуренції на внутрішньому ринку; створення державної системи правової та зовнішньоекономічної інформації для українських підприємств (спрощені умови торгівлі, ціни на товари), бо без них Україні навряд чи вдасться ефективно використовувати свої можливості у міжнародній конкуренції; введення в дію державної системи заохочення промислового експорту, можливо навіть у формі державних кредитів; організація державної підтримки вітчизняних підприємств, які можуть загинути за умов жорстокої конкуренції на ринку, наприклад, від збільшення обсягів імпорту та здійснення жорсткого догляду за підготовкою кадрів, які повинні володіти тематикою СОТ як для бізнесу, так і для держапарату. Тут необхідно відзначити те, що активна державна політика має бути зорієнтована на підвищення конкурентоздатності робочої сили, шляхом впровадження нових підходів до управління, розробки стратегії розвитку професійної освіти, насамперед ринкових спеціальностей, підвищення стандартів базової та вищої освіти та впровадження принципу - навчання протягом усього життя.

Серед головних причин, що спонукають до включення економіки України до СОТ, є істотна питома вага експорту у ВВП країни та темпи його зростання. Високий ступінь відкритості економіки, який доповнюється суттєвим рівнем імпортозалежності країни, спонукає до виваженого підходу щодо вступу України до складу СОТ. Так, у 2003 р. ситуація у зовнішньому секторі економіки характеризувалася динамічним розвитком торгівлі. За даними НБУ, у 2004 р. експорт товарів і послуг становив 39719 млн. дол. США, а імпорт – 34846 млн. дол. США; обсяги інвестицій в основний капітал становили 78400 млн. грн.; сальдо поточного рахунку платіжного балансу у 2004 р. становило 10,5% до ВВП та збільшилося порівняно з 2003 р. на 4,7%, що свідчить про позитивні зрушення в економіці України протягом останнього року [6, с. 31]. Зростання експорту товарів у 2004 р. було забезпечено сприятливою ціновою кон'юнктурою та зростанням поставок продукції машинобудування та паливно-енергетичного комплексу.

Але слід взяти до уваги й той факт, що сальдо поточного рахунку платіжного балансу у 2003 р. становило 5,8% до ВВП та зменшилося порівняно з 2002 р. на 1,7%. Можливо, на такий показник Україні доведеться розраховувати і в перші роки у складі СОТ, бо треба мати на увазі те, що після вступу у 1995 р. до СОТ Польщі, Румунії та Угорщини їх сальдо стало від'ємним (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка сальдо торгового балансу окремих європейських країн, що приєдналися до СОТ у 1995 р., млн. євро

Країни	1995 р.	1997 р.	2000 р.
Угорщина	-1933	-1869	- 4312
Польща	- 4781	-14686	-18739
Румунія	-1810	-2512	- 2909

З табл. 1 видно, що імпорт став перевищувати експорт, а це, в свою чергу, може привести до зменшення державних валютних резервів [1, с. 10]. За таких умов Україна зіткнеться з труднощами у виплаті зовнішнього боргу, який постійно зростає. За офіційними даними, сьогодні Україна має великі борги та обтяжена зовнішніми зобов'язаннями. У 1991 р. вони становили 400 млн. дол., у 1995 р. – 7,1 млрд. дол., а у 2002 р. – 9,89 млрд. дол. [5, с. 53]. Все це зовсім не робить нашу країну привабливою для іноземних інвесторів. Протягом 2004 р. значно прискорилися темпи зростання обсягів продукції АПК. Так, у січні 2005 р., порівняно з січнем 2004 р., загальний обсяг реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами збільшився на 23%, що зумовило зростання на 48% продукції рослинництва та тваринництва – на 12% [6, с. 6]. Також основний приріст вартості було отримано за рахунок зростання поставок насіння, соняшникової олії та продукції харчової промисловості.

Аналізуючи вищесказане, можна зробити висновок, що протягом 2004 р. в економіці України відбувалися позитивні зрушення. Зміцнилися міжгалузеві зв'язки, зросла питома вага видів діяльності, пов'язаних із задоволенням потреб внутрішнього ринку, активізувалися інвестиційні процеси. Інвестиції надходили переважно у вигляді грошових внесків та рухомого і нерухомого майна. Протягом 2004 р. для нерезидентів найбільш економічно привабливими були такі види економічної діяльності, як оптова торгівля та посередництво в торгівлі, пошта та зв'язок, харчова промисловість та машинобудування. Тобто найважливішим кроком для розвитку економіки України є зміна структури товарного виробництва з метою збільшення конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках. Ця необхідність продиктована сучасним станом вітчизняної економіки. Вдосконаленню тут підлягає стимулювання експорту української продукції. Хоча експортерам і надається ряд податкових пільг, навіть звільнення від сплати ПДВ, все ж таки в Україні не існує політика надання дотацій та державних гарантій виробникам експортної продукції.

Максимально ефективне використання національних конкурентних переваг для взаємоузгодженої реалізації цих цілей на основі взаємовигідної регіональної інтеграції має стати дієвим важелем активізації економічного зростання, позитивних структурних зрушень і формування інноваційної моделі економічного розвитку України. На користь цього свідчить зроблений нами аналіз структури вітчизняного експорту. Таким чином, можливо сподіватися, що при спрощенні торговельних відносин наша країна буде досить конкурентоспроможною. А це в свою чергу надасть можливість просувати свій товар на ринки інших країн та накопичувати інвестиційні ресурси для інноваційної перебудови багатьох секторів економіки України.

Задля вступу України до СОТ слід підвищити показники експорту та імпорту, які залежать від багатьох чинників, і які важко спрогнозувати. Та все ж таки вони однозначно приведуть до зміни фінансових потоків підприємств, що впливатиме і на банківську систему України. Дуже важливим чинником збільшення українського експорту є фінансовий. Без фінансових вкладень неможливо вивести експортний потенціал України на високий рівень. Основним джерелом його збільшення є інвестиції. Зважаючи на те, що в Україні дуже нестійка нормативно-правова база, вона не належить до інвестиційно-привабливих держав. Саме тому роль банківської системи в розв'язанні цього питання є найголовнішою. Треба взяти до уваги й те, що вийшовши на міжнародний ринок товарів та послуг, неможливо буде залишити на узбіччі проблему конкурентоспроможності банків.

Фінансова глобалізація характеризується взаємозалежністю впливу країн у фінансовому секторі економіки, в основі якої знаходиться вільний рух валюти та капіталів. Така глобалізація або інтеграція завжди дуже суперечливо впливає на банківський сектор економіки. За даних процесів, з одного боку, відкриваються нові можливості перед багатьма банками внаслідок лібералізації капіталу, а з іншого – з'являється загроза для деяких банків з появою на фінансовому ринку нових конкурентів. Стимулювання через конкуренцію розвитку українських банків призведе до зміцнення української банківської системи за рахунок реструктуризації та концентрації капіталу. У разі допуску філій іноземних банків на ринок банківських послуг України прогноуються такі наслідки: покращення рівня послуг, підвищення рівня обслуговування, збільшення обсягів кредитування та залучення до фінансового ринку України іноземних банків, збільшення надходжень до банківської сфери, страхування, транспорту та телекомунікацій. Все це дуже необхідно для наших банків, бо сьогодні

можливості фінансування інноваційних проектів у формі банківських кредитів істотно обмежені. Це доводить кредитна діяльність вітчизняних банків (табл. 2) [2, с. 51; 6, с. 64].

Таблиця 2. Кредитування комерційними банками економіки України (залишки заборгованості за кредитами на кінець періоду, млн. грн.)

Рік	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Усього кредитів	7295	8873	11787	19574	28373	42035	67835	64918
Короткострокових	6522	7240	9142	16060	22218	30185	37282	40575
Приріст/ падіння до попереднього року, %	134	122	133	162	145	148	161	131
Довгострокових	773	1633	2645	3514	6156	11849	30553	24343
Приріст/ падіння до попереднього року, %	127	211	162	129	175	192	258	157

Як видно з табл. 2, короткострокові кредити – які не мають інноваційно-інвестиційної привабливості, перевищують довгострокові. Це означає, що механізм кредитування, як частина фінансового сектора системи інноваційного розвитку економіки України, у наведеному періоді працював неефективно. За таких обставин Україна повинна якнайшвидше шукати внутрішні джерела фінансування. На даний час частка іноземного капіталу в банківській системі України складає 13,5% (у Польщі у власності західних банків – 68% банківських активів та 80% капіталу). Основним негативним наслідком допуску філій іноземних банків на український ринок банківських послуг є ускладнення нагляду за фінансовими операціями таких установ. Але міжнародна практика пропонує деякі заходи, за допомогою яких можна створити ефективну систему банківського нагляду за філіями іноземних банків – національний режим нагляду, страхування банківських депозитів та контроль за філіями материнським, головним банком. Проте можливо знизити негативні наслідки в банківському секторі шляхом активізації інноваційно-інвестиційної політики у вітчизняній промисловості та стимулювання наукомісткого експорту. Крім того, слід ввести ф'ючерсні операції у системі електронних торгів НБУ та на фондових біржах, можливо навіть за рахунок коштів комерційних банків.

Все це вимагає від держави негайних та досить обґрунтованих рішень. Для цього Національним Банком України проводиться реформа, в рамках якої передбачено вирішити питання: зниження собівартості банківських послуг, розширення фінансового інструментарію, запровадження інновацій та світових стандартів з аудиту і нагляду та багато інших питань стосовно покращення умов для роботи банків. Для зміцнення конкуренції між банками слід також консолідувати банківський сектор, удосконалити банківське законодавство та скооперувати їх з іншими фінансовими організаціями, запровадити в Україні контроль за діяльністю банків та банківських установ, вивести на відповідний рівень фінансовий лізинг, іпотечне кредитування та кредитування населення.

Наступною загрозою для розвитку економіки України є “втеча” капіталів за кордон та криміналізація фінансової сфери. Глобалізація фінансових ринків створює для цього всі умови. Так, за даними НБУ з країни “втекло” у 2000 р. 385 млн. дол., у 2001 р. – 898 млн. дол., а у 2002 р. – 2271 млн. дол. [5, с. 52]. Вільна міграція капіталів сприяє фінансовій нестабільності країни, наражає її на небезпеку виникнення фінансових криз. Поліпшити цю справу можна за допомогою ефективних засобів боротьби з криміналізацією фінансової сфери, амністії вивезених капіталів та поліпшення інвестиційного клімату в країні. Тут варто зазначити, що існує необхідність приведення національного законодавства у відповідність із нормами угод СОТ за такими сферами, як технічні правила і стандарти, правила конкуренції, митні процедури, оподаткування, банківська справа, захист прав споживачів, інтелектуальна власність та інші. А також, як зазначено вище, перспективним для подальшого розвитку економіки України є потреба перетворення тіньової економіки на офіційну.

Слід відзначити, що наступним кроком у перебудові економіки України повинно бути підвищення економічної обґрунтованості митних зборів, їх ролі у формуванні конкурентного середовища та підтримці вітчизняного виробника. Одним із головних напрямів удосконалення митних зборів повинен бути більш повний облік при формуванні національної та світової вартості товарів.

Зазначимо, що, з одного боку, зниження митних тарифів та співтовариство з багатьма країнами світу створює всі умови для диверсифікації експорту, збільшення надходжень в іноземній валюті та, з іншого – деякі галузі національної економіки можуть опинитися на узбіччі світового ринку внаслідок значних втрат від загострення конкурентної боротьби на ринку. Україна повинна створити дійову систему захисту прав інтелектуальної власності, що може стати умовою експорту продукції та залучення іноземного капіталу. В свою чергу квотування імпорту дозволило б усунути суперечності між нестачею національної продукції на внутрішньому ринку і необхідністю дати шанс розвитку

українського виробництва. Так, для формування сучасної структури економіки слід виробляти нову, передову продукцію, яка б користувалася попитом на світовому ринку. Але ця перебудова буде вимагати обмеження на імпорт з метою зміцнення вітчизняного товаровиробника, як це робилось у Японії з імпортом напівпровідників [7, с. 13].

Незважаючи на наявність численних публікацій з проблем альтернативних кроків щодо входження України до СОТ, їхні автори залишили поза увагою необхідність урахування багаторівневого характеру інноваційно-інвестиційних процесів розвитку економіки і відповідно розроблення методів та інструментів стимулюючого характеру. Формування моделі інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України - дуже важлива проблема для України, особливо в умовах жорстокої міжнародної конкуренції. Отже, стратегія входження України до СОТ повинна ґрунтуватися як на активній державній макроекономічній політиці (прийняти близько 70 законодавчих актів у сферах валютного регулювання, технічних бар'єрів торгівлі, санітарних і фітосанітарних норм та інше), так і на вдосконаленні зовнішньоторговельної сфери (підписання двосторонніх угод з доступу на ринки товарів та послуг з країнами-членами Робочої групи (Аргентиною, Австрією, Литвою, Молдовою, Монголією, Марокко, Китаєм, Єгиптом, Румунією, Норвегією, Панамою, США, Японією та Туреччиною) та властивих їй інструментів регулювання, доповнюючи експортно-імпорتنу політику заходами підтримки вітчизняних товаровиробників.

Література

1. Неверов Г. Взрвет ли вступление Украины в ВТО ситуацию с избранием президента // *Економіст*. – 2003. – № 6. – С. 10.
2. Онішко С. Деякі проблеми кредитного забезпечення потреб економіки інноваційного типу: досвід України // *Вісник НБУ*. – 2003. – № 4. – С. 50 – 53.
3. Тігіпко С. Світовий економічний простір: стратегія для України // *Вісник НБУ*. – 2003. – № 10. – С. 4 – 5.
4. Шпірко А., Смахтіна Л. Україна і світ: шляхи поглиблення співробітництва // *Вісник НБУ*. – 2003. – № 10. – С. 26 – 33.
5. Яремко Л. Фінансова глобалізація і національна економіка // *Фінанси України*. – 2003. – № 10. – С. 45 – 55.
6. Бюлетень Національного банку України. – 2005. – № 4. – 142 с.
7. The Final Act of Uruguay Round: A Summary. By the GATT Secretariat // *International Trade Forum*. – 1994. – №1. – P. 13 – 17.